

ЛІТЕРАТУРНЕ «ШІСТДЕСЯТНИЦТВО»

«Шістдесятництво» й «шістдесятники»

У 1953 р. помер «вождь усіх часів та народів» Йосип Сталін. А в 1956 р. на XX з'їзді партії Микита Хрущов виступив із доповіддю «Про культ особи і його наслідки», засудивши злодіяння Сталіна та його прислужників і цим розпочавши період так званої хрущовської відлиги. З'явилася надія. Надія на громадянську свободу, захищеність від беззаконня, від свавілля влади, на торжество справжньої демократії і права. Люди позбувалися страху, починали сміливіше й вільніше думати й говорити.

Першими відчули й усвідомили цю свободу інтелігенти. Ще в 1953 р. вийшла дебютна книга Д. Павличка «Любов і ненависть», а в 1957 р. Л. Костенко «Проміння землі» — митців, які стали немовби «предтечами» шістдесятництва, а згодом на рівних улилися в цей широкий соціокультурний рух. У 1961 р. з'являється низка «кардинально» нових творів: М. Вінграновського «З книги першої, ще не виданої», вірші лікаря В. Коротича «Бетховен», І. Драча «Ніж у сонці. Феєрична трагедія в двох частинах», «Зелена радість конвалій» Є. Гуцала, публікації В. Симоненка, В. Стуса, Григора Тютюнника, Б. Олійника, Р. Іваничука... Молоді таланти намагалися позбутися нагляду й тиску КДБ, гуртувалися самочинно, виходячи зі справжніх ідейно-естетичних інтересів. Вони збиралися, зокрема, на київській квартирі І. Світличного, яка на початку 1960-х рр. стала своєрідним центром національної культури.

Наступного, 1962 р., гарматним залпом «вистрелили» у світ перші поетичні збірки М. Вінграновського («Атомні прелюди»), В. Симоненка («Тиша і грім»), І. Драча («Соняшник»), Б. Олійника («Б'ють у крицю ковалі»), книги малої прози В. Дрозда («Люблю сині зорі») та Є. Гуцала («Люди серед людей»). Це був таки справді — вибух. Хвиля творчої свободи явила Україні й світові плеяду митців, імена яких на той час були незнайомими й новими, а тепер є славою й гордістю нації. Саме їх стали називати шістдесятниками. Хоча, на думку Максима Рильського, охрестили так це гроно обдаровань дещо поспішно й невдало, та термін «шістдесятники» так і зостався в історії. Здивоване й мало не шоковане суспільство, відвикле від зухвалих новацій як вияву природної зміни поколінь, одначе, відразу збагнуло: з'явилася нова генерація творців, які прагнуть сказати власне, оригінальне слово — як виявилось згодом — не лише в мистецтві, але й у суспільному житті. Реакція на свідоме новаторство двадцятип'ятилітніх «порушників супокою» була різною.

Щойно читацька публіка трохи отямилася від перших вражень, розгорілися дискусії на вічні теми: батьки і діти, традиції чи новаторство. На М. Вінграновського, В. Коротича та особливо І. Драча посипався град звинувачень у навмисній незрозумілості, затуманеності поетичного мислення, силуваній оригінальності... Та в цій запальній полеміці пролунали й інші голоси — на захист новаторів 60-х стали посивілі новатори 20-х: П. Тичина й М. Рильський, трохи молодший від них А. Малишко...

Започатковане насамперед поетами, шістдесятництво невдовзі набуло масштабу універсального соціокультурного феномену: літературно-мистецького, філософсько-ідеологічного, наукового, суспільно-політичного. В осерді цього руху були такі митці: поети (Д. Павличко, Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, М. Вінграновський, В. Коротич, Б. Олійник, В. Стус, І. Калинець); прозаїки (Григор Тютюнник, Є. Гуцало, В. Дрозд, В. Шевчук, Р. Іванчук, Н. Бічужа); майстри художнього перекладу (зі старших — М. Лукаш, Г. Кочур, з молодших — А. Перепадя й А. Содомора); літературні критики (І. Світличний, І. Дзюба, Є. Сверстюк, М. Коцюбинська); малярі та графіки (О. Заливаха, А. Горська, В. Зарецький, Г. Севрук, Л. Семикіна, В. Кушнір, Г. Якутович, І. Остафійчук, І. Марчук); кіномитці й театральні діячі (режисери С. Параджанов, Ю. Ілленко, Л. Осика, Л. Танюк, актор І. Миколайчук); композитори (В. Сильвестров, Л. Грабовський, Л. Дичко, М. Скорик, В. Івасюк); публіцисти та правозахисники (В. Чорновіл, Л. Лук'яненко, В. Марченко, В. Мороз, О. Тихий, Ю. Литвин, М. Осадчий, Михайло та Богдан Горині, М. Зваричевська) та багато інших.

У 60-х рр. ХХ ст. відбувся перегляд морально-етичних цінностей у житті та літературі, загострилося питання правди та історичної пам'яті. Свій варіант зведення рахунків із несправедливим минулим і сучасністю запропонував М. Стельмах у романі «Правда і кривда». Він одним із перших в УРСР звернувся до забороненої теми — голодомору 1932–1933 рр. та сталінських репресій («Дума про тебе», «Чотири броди»), хоча повністю розкрити її з огляду на тогочасну цензуру йому не вдалося.

У цей час письменників надихали новітні здобутки НТР: розщеплення атома, з'ясування молекулярної структури ДНК й особливо — польоти в міжпланетний простір. Проте з орбіти планета видалася такою крихітною й безборонною, що невдовзі на зміну романтиці нестримного освоєння космосу прийшло тверезе усвідомлення крихкої беззахисності всезагальної гармонії. До того ж віра в людину й любов до людини втілювалися насамперед у несамовито-щирій любові до України, вірі в непоборну силу її народу, його провідну місію. Тому у своїх виступах і публікаціях І. Світличний, Є. Сверстюк, І. Дзюба не дуже голосно, але іронічно й дошкульно критично оцінювали методологію соціалістичного реалізму; поезії В. Симоненка несли якийсь особливий новітній «шевченківський» дух. Популярність Симоненка та Драча виходила за межі усталеного й викликала роздратування в офіційних колах».

Зіткнення шістдесятників із системою було неминучим. Назрівав відкритий конфлікт із режимом. Тим паче, що на той час шістдесятництво вже гуртувалося не тільки довкола приватних «кухонних» осередків, але й в офіційно зареєстрованих громадсько-культурних організаціях — зі статутом, «керівними органами», плановими заходами. У Києві це був Клуб творчої молоді «Сучасник» (голова — Л. Танюк), у Львові — «Пролісок» (на чолі з М. Косовим), імпульсом до створення якого став творчий візит до галицької столиці

І. Дзюби, М. Вінграновського та І. Драча 1962 р. Тут збиралися, щоб обговорити мистецькі й громадські питання, послухати гарну поезію й музику; клуб організовував творчі вечори, вистави, виставки. Лунали гострі думки й «заборонені» слова — «Україна», «нація» (замість «УРСР», «радянський народ»), поширювалася «нерекомендована» чи й просто «крамольна» література, зароджувався «самвидав». Але період загальної ейфорії був досить коротким.

Уже в жовтні 1964 р. зняли Хрущова; на його місце прийшов Л. Брежнев. А в серпні–вересні 1965 р. Україною прокотилася хвиля політичних арештів. Серед тих, хто потрапив за ґрати, переважно були шістдесятники: критик І. Світличний, маляр О. Заливаха, правозахисники В. Мороз, брати Горині... Почалася ера лицемірства й брехні, доносів і наклепів, закритих судів і публічних покаянь, тюрем і спецбожевілень, а то й фізичних розправ, замаскованих під кримінальні злочини (наприклад, звирячі вбивства художниці А. Горської, композитора В. Івасюка). А 4 вересня 1965 р. під час прем'єри фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» у київському кінотеатрі «Україна» І. Дзюба виступив із заявою-протестом проти арештів української інтелігенції. Його підтримали В. Чорновіл, В. Стус, який, незважаючи

на крики в залі, голосно вигукнув: «Хто проти тиранії, встаньте!». Відважні піднялися. Решта залишилися сидіти. Усі відчували: настав час вибору. Або відстоювати свої позиції «до кінця», або «пристосуватись» до нових умов життя, або «демонстративно» замовчати. Саме перед таким вибором постали шістдесятники. Їхня юність закінчилася разом з першими арештами. Друга хвиля арештів прокотилася 1972 р. (тоді забрали В. Стуса, В. Чорновола, Є. Сверстюка, І. Світличного, І. Дзюбу, І. Калинця...) — багатьох із них змусила передчасно посивіти.

1980-ті рр. — третя хвиля. Розпочалася жорстока боротьба комуністичного режиму з інтелігентами-гуманістами, яких зазвичай проголошували «буржуазними націоналістами».

Головних варіантів виходу з цієї кризової ситуації було всього три:

- *дисидентство* (від лат. *dissidens* незгодний) — активне інакодумство, відкрите протистояння тоталітарному режимові, цілковите неприйняття його псевдоідеалів і псевдоцінностей, опозиційна громадська діяльність — геройська відданість приречених на страту, свідомих своєї приреченості (В. Стус, І. Світличний, А. Горська...);
- *«внутрішня еміграція»* — самоізоляція у власному внутрішньому світі, втеча в мовчання (Л. Костенко, В. Шевчук, М. Коцюбинська...);
- *конформізм* (від лат. *conformis* — подібний, відповідний) — намагання ціною моральних та ідейних вчинків урятувати власне життя й кар'єру; пасивне сприйняття нав'язуваної ідеології, підпорядкування «правилам гри» тоталітаризму заради фізичного виживання (Д. Павличко, І. Драч, В. Коротич...)

Перші гнили по тюрмах і висловлювали свою незгоду з політикою тоталітаризму через виснажливі голодування й відкриті листи протесту; другі намагалися хоч якось підтримати своїх братів по той бік колючого дроту (хто плиткою шоколаду, хто книжкою чи випискою з важливої статті в періодиці, хто — просто добрим словом у листі, якимось дивом пропущеному в «зону») і писали «в шухляду» (часом навіть без щонайменшої надії на друк); треті в цей час друкували сотні віршів і статей в періодиці, видавали десятки книжок з обов'язковими «паровозами» (програмовими поезіями про партію й Леніна, які «витягували на собі цілу збірку»), уможливлючи їй вихід у світ), обіймали високі посади у видавництвах, редакціях, творчих спілках, органах державної влади, отже, не тільки прямо не виступали проти системи, але й оспівували її. Проте навряд чи ми маємо моральне право засуджувати других чи третіх, тому що ніхто з нас не може бути впевненим, щона їх місці неодмінно залишився б героєм. Однак це не заважає нам схилити голову перед тими, хто навіть у жахливих умовах «виправно-трудовах», а насправді — концентраційних таборів і поселень продовжував писати твори неперевершеної художньої вартості.

Серед світоглядних засад шістдесятників слід виділити:

- лібералізм (*культ свободи в усіх її виявах: свободи особистості, нації, свободи духу*);
- гуманізм та антропоцентризм (*культ людської особистості — центру Всесвіту*);
- духовний демократизм (*культ простої, звичайної людини-трудівника*);
- духовний аристократизм (*культ видатної творчої особистості*);
- моралізм та етичний максималізм (*культ моральності як абсолютного мірила людських вчинків*);
- космізм (*усвідомлення «планетарної причетності» людини як частинки Всесвіту до космічних процесів*);
- активний патріотизм (*любов до Батьківщини й рідного народу*) і національна самосвідомість, сакральне сприйняття рідної мови та історичної пам'яті як оберегів нації;
- культурництво (*відстоювання справжньої, високомайстерної культури творчості*).

Досить розмаїто постає жанрова система «шістдесятників» (лірична поезія, балади, притчі, етюди, поеми, сонети, рубаї, ліричні новели, історичні романи, роман у віршах, химерна проза) і проблемно-тематичні обшири: традиційні (природа, Вітчизна, народ, історична пам'ять, людина у всьому багатстві її проявів — суспільне життя, моральність, кохання, творчість) та нові теми (підкорення космосу, етична правомірність НТР, стандартизація особистості в умовах новітнього міщанства).

Отже, явище «шістдесятництва» було неоднозначним як за творчими постатями, так і за стильовими течіями та ідейно-естетичними вподобаннями. Тут є й модерністи (І. Драч, В. Голобородько, М. Воробйов), і неоромантики (М. Вінграновський, Р. Лубківський), і неонародники (В. Симоненко, Б. Олійник), і постмодерністи (В. Стус). Таке розмаїття свідчило про багатство

відновлюваної української літератури. Воно не вкладалося в жорсткі рамки «соціалістичного реалізму», загрозувало його існуванню, і тому радянська влада та слухняна критика (М. Шамота й ін.) намагалися його дискредитувати, звинувачуючи в «естетизмі», «абстракціонізмі», відірваності від життя тощо.

Перегляньте відео <https://www.youtube.com/watch?v=DidBT2uQCFA>

Творчість Василя Симоненка

Із біографією письменника можна ознайомитися, переглянувши відео.

<https://www.youtube.com/watch?v=9egb82pRqSA>

Образ України в поезії В. Симоненка «Задивляюсь у твої зіниці...»

Починається вірш В. Симоненка рядком, який налаштовує на зустріч із коханою ліричного героя. Але ця кохана — Україна, мати, з якої герой не полишає дивуватися, котрою пишається, заради якої творить. Гордо і відверто заявляє поет, що батьківщина для нього — найважливіша, хоч і говорить він про це рідко через напружений сучасний темп життя, через те, що йому треба боротися з ворогами, бо «ще не всі чорти живуть на небі, Ходить їх до біса на землі». Але йому потрібні й друзі, бо без них він не уявляє свого життя. У цій поезії громадянські мотиви поєдналися з особистими, що свідчить про глибокий патріотизм автора, злиття в його душі найсвятішого образу матері з образом батьківщини.

Поезія написана у формі монологу ліричного героя, зверненого до матері-України, у вирі буденної суєти, ліричний герой наче на хвилину зупинився, щоб звести подих, щоб подивитися в материні очі.

Художній аналіз

тема: звеличення рідної землі, її історії.

ідея: звернення до земляків - любити рідну землю і дбати про її майбутнє

жанр: патріотична лірика

художні засоби:

-*епітети*: червоні блискавиці, мама, горда і вродлива, святе синівське право,

-*метафори*: пливе за роком рік, перли в душі сію, мовчать Америки й Росії, дні занадто куці та малі, чорти живуть на небі.

-*порівняння*: зіниці, голубі, тривожні, ніби рань.

-*звертання*: Україно! недруги лукаві! друзі, нене.

-*образи-символи*: мати, чорти.

-*гіпербола*: битви споконвічний грюк.

-*риторичне запитання*: Як же я без друзів обійдуся, без лобів їх, без очей і рук?

Аналіз поезії «Ти знаєш, що ти людина»

Прочитати поезію.

Рід літератури: лірика.

Жанр: ліричний вірш.

Тема: роздуми письменника про швидкоплинність життя, протягом якого кожний повинен встигнути якомога більше, зробити добрі справи.

Ідея: утвердження думки про неповторність кожної людини; заклик раціонально використовувати час, відведений на життя, поспішати жити.

Віршовий розмір: шестистопний ямб.

Художньо-стильові особливості:

Повтори: Усмішка твоя — єдина, Мука твоя — єдина, Очі твої — одні.

Риторичні запитання: «Ти знаєш, що ти — людина?», «Ти знаєш про це чи ні?» Риторичний оклик: «Гляди ж не проспий!»

Епітети: «люди — добрі, ласкаві й злі», «усмішка, мука — єдина».

Аналіз поезії «Лебеді материнства»

Прочитати поезію.

Рід літератури: інтимна, патріотична лірика.

Жанр: ліричний вірш (колискова пісня).

Тема: зображення любові до дитини й турботи за її долю, любові до Батьківщини. Ідея: возвеличення любові до дитини і до рідної землі, заклик «Можна все на світі вибирати, сину, / Вибрати не можна тільки Батьківщину».

Віршовий: хорей.

Художні-стильові особливості: «Композиційно твір розгортається як кілька взаємопов'язаних мотивів. Спочатку це мотив казкового дивосвіту, яким оточена дитина завдяки старанням батьків. Материнська турбота і ніжність, батьківська опіка — це підвалини щасливого й безхмарного дитинства, яке неможливо уявити без народної казки, колискової, загадки. У духовному світі українців вони відіграють важливу виховну роль. Мотив казкового дивосвіту В. Симоненко пов'язує з образом рідної хати, сповненої «материнської доброї ласки», чарівним танцем лебедів і сивими очима казки. Ще один мотив — дороги як вибору життєвого шляху дитиною, уже дорослою. Неминуче настає мить синовієї самостійності. Материнське благословення в інтерпретації В. Симоненка — це можливість і необхідність пізнати кохання, дружбу, родинне щастя. Вибір їх цілком залежить від людини. Проте, на думку автора, є величини духовні, незмінні, сталі — це мати й Батьківщина: вибирати або зрікатися їх — великий гріх. Майстерність і довершеність вірша виявляються в кількох площинах. Це і взаємоперетікання образів: день сьогоднішній — день майбутній — вічність (образ матері як фізичного початку людини, самого життя і як її духовного космосу, Вітчизни як отчого порогу); досади — «приспаних тривог» (уособлення драматизму людської долі). Це й образи-символи, запозичені з фольклору: лебедів як вірності матері та Вітчизні, як крил, які виносять дитину в широкий світ із рідної домівки; «білявої хати» — персоніфікація, спроектована на образ матері; верб і тополь як неодмінного атрибута українського пейзажу» (Н. Бернадська).

Художні засоби: епітети: «лебеді рожеві», «зорі сургучеві», «сивими очима», «добра ласка», «тихі зорі», «рожевим пір'ям», «золотим сузір'ям», «приспані тривоги», «білява хата», «диво-наречені», «хмільні смеркання»; постійні епітети: «хлопців чорночубих», «мавки чорноброві»;

метафори: «танцювали лебеді в хаті на стіні», «прийдуть... верби і тополі. Стануть над тобою, листям затріпочуть, / Тугою прощання душу залоскочуть», «лоскотали марево золотим сузір'ям», «темряву тривожили криками півні», «виростуть з тобою приспані тривоги»; «мріють крилами... лебеді», «сиплють ночі... зорі», «заглядає... казка сивими очима, ... ласка в неї за плечима», «біжи, досадо, не вертай до хати», «будуть мандрувати очі... і... хата»;

порівняння: «лебеді, як мрії»;

антитеза: «Можна вибрати друга і по духу брата, / Та не можна рідну матір вибирати», «Можна все на світі вибирати, сину, / Вибрати не можна тільки Батьківщину»;

рефрен: «Можна все на світі вибирати, сину, / Вибрати не можна тільки Батьківщину»; образи-символи: лебеді (материнство, вірність), верби і тополі (Україна, Батьківщина), мавки (незахищеність людського духу), казка (добро), зорі (присутність ангела-охоронця), вода лиманів (очищення, мінливості буття), мати (джерело духовності).

Д.Павличко. Пісня «Два кольори», яка стала народною

Прослухайте інтерв'ю Д.Павличка про історію написання пісні

<https://www.youtube.com/watch?v=uUB9SRYnhz4>

Прослухайте пісню у виконанні К.Цісик

<https://www.youtube.com/watch?v=7-ml3FQhFv0>

Паспорт твору

- жанр твору (*ліричний вірш*);
- вид лірики (*особиста*);
- провідний мотив (*доля людини й материнська любов*);
- віршовий розмір (*ямб*);
- тип римування (*перехресне*).

Чому саме червоний і чорний колір обрав автор? (*Людину все життя супроводжують два кольори: червоний — то любов, а чорний — то журба. Такими ж нитками, за народною традицією, вишивали рушники та сорочки. Проводжаючи сина в дорогу, мати дала вишитий рушник, як оберіг, як символ своєї любові. І це була найдорожча річ, яку він зберігав протягом довгих років, бо мати ніби вгадала синову долю, вишила її на полотні.*

Пронесені крізь роки й відстані, як заповіт, як материнська пісня любові й зажури, два кольори вийшли із згорточка старого полотна і стали глибоко поетичним образом. Вони — ніби символи самого життя, що водило поета по світах і кликало додому, переплітаючи сумні й радісні дороги, як узори на материнім гаптуванні).

Чому пісня Д. Павличка «Два кольори» стала народною? (*Поет дібрав такі*

задушевні слова, так зумів виразити почуття багатьох людей, що вірш став улюбленою народною піснею для багатьох поколінь. Справді, ця пісня близька до фольклорної традиції і символікою барв, і чисел, і філософією життя. Основний мотив твору — мотив дороги як символу людської долі поєднаний із мотивом материнського благословення...

Червоне й чорне — найпоширеніше поєднання кольорів в українській вишиванці, що асоціюється з радіщами й печалями, злетами й смутками людського життя...

Ліричний герой, пройшовши через життєві випробування, зберіг найдорогоцінніший скарб — «згорточок старого полотна». Вишиту сорочку — як часточку маминої душі, оберіг, «свої пороги» — як початок і кінець людської долі, її духовні начала Д. Павличко поетизує за допомогою простих і довершених художніх засобів — народної символіки, нечисленних епітетів і метафор. Для поета важливий не зовнішній словесний візерунок, а глибина думок і почувань). Висновок

Два кольори — дві тривоги, дві нитки душі, що з'єднують в одному візерунку пам'ять про батьків і турботу про дітей, про сучасне й майбутнє. Вони, - живі джерела, що передають від покоління до покоління скарби й багатство зам'яті свого роду, бо саме вони духовно єднають людину з рідною землею.

I. Драч «Балада про соняшник»

На початку 60-х творчість поета сприймалася неоднозначно, багато кого дратувала асоціативність, метафоричність, символізм його творів, незвичні словосполучення, сміливе введення в мову вірша наукової лексики. Цікавою видається вже перша збірка поета «Соняшник», в якій оспівувалась доля звичайної людини, невечерпність людського генія на теренах науки й техніки, бажання розгадати таємниці буття. І до сьогодні «візитковими» для І. Драча є твори, які ще на початку 60-х захоплювали читачів неординарністю поетичного мислення: «Балада про соняшник» (котра дала назву й дебютній збірці) та «Етюд про хліб».

І. Драч назвав свій твір про соняшник баладою, але балада, зокрема фольклорна, — вид ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового змісту з драматичним сюжетом. Тобто «Балада про соняшник» не вкладалася в загальноприйнятому розумінні в рамки цього жанру, маючи ознаки то притчі, то медитації, то невеликої поеми. «Балада про соняшник» — твір незвичний. Йому притаманні баладні елементи фантастики (зокрема, олюднення образів соняшника і сонця, їх «одивнення» за рахунок навмисного заземлення, спрощення), особливий драматизм (адже справжнє потрясіння переживає химерний персонаж із зеленими руками й ногами від дивовижного видива — сонця на велосипеді). Сюжет твору доволі кумедний: живе

соняшник, своєю поведінкою він нагадує звичайного хлопчика, який бігає наввипередки, рве на груші гнилиці, купається біля млина, стріляє горобців з рогатки тощо. Єдину відмінність відзначає автор: у соняшника було шорстке зелене тіло. І от якось після купання, стрибаючи на одній

ніжці, щоб вилити з вуха воду, він побачив сонце «у червоній сорочці навипуск, що їхало на велосипеді, обминаючи хмари у небі». І соняшник, застигнувши в німому захопленні, просить, щоб сонце або дало покататись на велосипеді, або посадило його на раму. На перший погляд, цей вірш — просто весела забавка. Але своєрідний висновок твору примушує визнати, що перед нами — не потішна оповідка про дивні події, а притча про красу й силу поезії:

Поезіє, сонце моє оранжеве!
Щомиті якийсь хлопчисько
Відкриває тебе для себе,
Щоб стати навіки соняшником.

П. Тичині в «Баладі про соняшник» сподобалось, що добре відома в літературі тема — обдарованості й таланту — була подана цілком по-новому: тільки той творець зможе відкрити сонце поезії, хто, поглянувши на це сонце, навіки ним захопиться. Досить цікавим є вибір образів на роль поезії та поета. Якщо сонце — символ світла, тепла, чистоти, життя — цілком підходить на роль поезії, то на соняшник як образ поета вибір випав через його національну символіку. Можна говорити, що заглиблений корінням в землю соняшник, який тягнеться голівкою до сонця і нагадує його (сонце) формою і кольором, досить точно передає думку автора: поет має прагнути високості в поезії, але при цьому «закорінюючись» у рідний ґрунт, національну творчість. Також новим у цьому творі було ще й те, що І. Драч звернувся не до класичного римованого вірша, а до верлібру — тобто вірша без рими і розмірів з довільним чергуванням рядків різної довжини. Отже, тільки в одному поетичному творі збірки «Соняшник» спостерігається новаторство І. Драча в жанрі балади, ритмічно-інтонаційних особливостях твору й неординарному розкритті теми.

Г.Тютюнник «Три зозулі з поклоном»

Прочитати новелу.

Аудіокнига за посиланням

<https://www.youtube.com/watch?v=r8WWRdotUjc>

Одразу після заголовка читаємо: *«Любові Всевишній присвячується»*.

Зазвичай присвята має на меті зберегти, увічнити пам'ять про того, хто за життя автора був для нього людиною близькою, духовно рідною, дорогою серцю. Чому ж Григорій Тютюнник обрав для свого твору таку незвичайну присвяту і чи виправдовує вона себе – на ці питання ми повинні дати відповідь у ході заняття.

Епітет «Всевишній», який в українській мові вживається лише в сполученні зі словом Бог, підкреслює велич найбільшого людського почуття – кохання.

- Що говориться в Біблії про це почуття?
- У Новому Заповіті читаємо:
«Любов довго терпить і милосердствує».

«Любов не зрадить, не вихваляється, не безчинствує, не шукає свого, не гнівається, не радіє з неправди, а радіє істині...»

«Любов ніколи не минає, навіть коли мови замовкнуть і знання зникне».

«Любов довготерпелива, любов лагідна, любо не зрадить, любо не чваниться, не горда, не поводитья нечемно, не шукає свого, не роздратовується, не гнівлива, усе прощає, всьому вірить, завжди надіється, все терпить».

Історія створення новели

Новела «Три зозулі з поклоном», написана в 1977 році, глибоко віддзеркалює внутрішній світ письменника, його світобачення. Підсвідомо до її написання автор прямував, осмислюючи життя своєї родини, арешт батька.

Григор Тютюнник згадував: *«Я виношую образ жінки, котра дуже любила мого батька. Коли у нас сталося нещастя, мама в горі кинулася саме до неї... Марія пекла коржики, збирала все необхідне, бо мама ридала та побивалась. Удвох вони й поїхали розшукувати батька, не знаючи, що слід його загубився вже навіки... Яке благородство й краса обох жінок, самозреченість моєї тоді ще зовсім молодої мами... І якщо доля дасть мені таланту – воздам хвалу жінці й красі».*

Отже, в основі новели «Три зозулі з поклоном» відчутні автобіографічні моменти. Образ оповідача, хлопця-студента, нагадує самого автора. Образ Михайла асоціюється з батьком письменника, свого часу також репресованого.

Поштовхом до написання твору послужила, здавалося б, незначна подія: у 1976 році до Ірпінського будинку творчості завітав сліпий бандурист. Серед пісень, які він виконував, була «Летіла зозуля через мою хату...», де йшлося не просто про нещасливе кохання, а про вічне, непереборне страждання людини.

Очевидці розповідають, що, почувши цю пісню, Тютюнник підхопився і побіг до своєї кімнати. Так народилася новела «Три зозулі з поклоном» - одна з найчарівніших перлин української літератури ХХ ст..

Побудова сюжетного ланцюга.

- Перед тим, як перейти до характеристики образів головних героїв новели, пригадаймо сюжет.

1. Заміжня Марфа Яркова кохає одруженого чоловіка Михайла, який має сина.
2. Синові (оповідачеві новели) історію цього кохання розповідає мати Софія.
3. Михайла заслано до Сибіру, звідки він ніколи не повернеться.
4. Один раз на місяць від Михайла Дружині надходять листи.
5. Прихід листів інтуїтивно відчуває Марфа, якій поблажливий листоноша дає пригорнути до грудей і «подержати».
6. Соня, яка знає про Марфіну любов до її чоловіка, не картає суперницю.

- В основі цього твору – любовний трикутник: **Софія – Михайло – Марфа**. Стосунки цих людей надзвичайно складні.

- Чи випадково автор добирає такі імена для своїх героїв?

Літературний рід: епос.

Жанр: новела.

Тема: складність людських стосунків, виражена через історію нещасливого кохання.

Головна ідея твору: возвеличення любові як високої християнської цінності, яка вивищує людину над буденністю, очищає її душу.

Проблематика твору

1. Проблема кохання як найвищого вияву духовної краси.
2. Зв'язок поколінь.
3. Родинне життя.
4. Репресії. Життя людини, відірваної від дому, від сім'ї у засланні.
5. Збереження загальнолюдських цінностей.
6. Вірність.

Теорія літератури.

- Що таке художня деталь? (У словниках)
- Які художні деталі можна виділити у новелі?
- Яка деталь у новелі є наскрізною? (сосна)
- *Деталі-образи* ми щойно згадували (зозуля, число три, сосна...), відшукайте *деталі-подробиці*:

(Карпо «над галушками катується», тому і не помічає любові Марфи до іншого чоловіка; спогади завдають Софії болю, та вона переборює себе: «очі мамині сухі, голос не здригнеться»; «Марфа біжить на роботу, птахою летить, щоб дов'язати до вечора свої п'ять кіп, - і вітер сушить, не висушить сльози у її очах»; Марфа «й слова не ладна сказати», тільки губами ворухить й очима проводить студента...)

- **Григора Тютюнника називають майстром художньої деталі.**

Художня деталь у творчості Григора Тютюнника одночасно є засобом й узагальнення, типізації й індивідуалізації, конкретизації в зображенні предметів та героїв. У «Щоденнику» письменник записав : *«У художнього слова одна-єдина функція. Ця функція зветься необхідність»*. Він добирав тільки необхідні слова – тому й влучають вони прямо в серце.

Виконайте завдання

1. До шістдесятників не належить
А І.Драч Б М.Вороний В В.Стус Г Л.Костенко Д Д.Павличко
2. Про що йдеться у творі Івана Драча «Балада про соняшник»?
А про поета і поезію;
Б про хлопця, що хоче стати поетом;
В про колгоспні поля, на яких цвіте соняшник;
Г про прекрасну українську природу;
Д про соняшник як технічну культуру.

3. Укажіть автора твору
Рідко, нене, згадують про тебе,
Дні занадто куці та малі,
Ще не всі чорти живуть на небі,
Ходить їх до біса на землі.
4. Ліро-епічним є твір
А «Як добре те, що смерті не боюсь я»
Б «Пісня про рушник»
В «Задивляюсь у твої зіниці»
Г «Балада про соняшник»
Д «Ти знаєш, що ти – людина»
5. Поезія «Ти знаєш, що ти – людина» належить до виду лірики
А пейзажної Б громадянської В філософської Г інтимної
6. Тема вірша В. Симоненка "Ти знаєш, що ти - людина?"
А Оспівування щирого почуття, щасливої миті у душі закоханих.
Б Роздуми письменника про швидкоплинність життя, протягом якого кожен повинен встигнути покохати, зробити добрі справи.
В Зображення поетичного образу України, її краси її величі.
Г Щира сповідь письменника про дитинство, сповнене радощів і смутку, як джерело його духовності й мистецького таланту.
7. Який твір не належить до епохи шістдесятництва?
А "Господи, гніву пречистого"
Б "Лебеді материнства"
В "Любіть Україну"
Г "Маруся чурай"
8. У творі "Три зозулі з поклоном" є всі герої, ОКРІМ
А Михайла Б Марфи В Лева Г Карпа Д Софії
9. Укажіть неправильні відповідності.
А Михайло - репресований чоловік Марфи
Б Софія - дружина Карпа
В оповідач - син Михайла
Г дядько Левко – поштар
10. Події у творі "Три зозулі з поклоном" розгортаються у такій послідовності
А розповідь про кохання Марфи - приїзд сина-студента - чекання Морфою листоноші - розповідь про вечірні посиденьки - прохання Михайла
Б чекання Морфою листоноші - розповідь про вечірні посиденьки - приїзд сина-студента - розповідь про кохання Марфи - прохання Михайла
В прохання Михайла - приїзд сина-студента - розповідь про кохання Марфи - чекання Морфою листоноші - розповідь про вечірні посиденьки

Г приїзд сина-студента - розповідь про кохання Марфи - чекання Морфою листоноші - розповідь про вечірні посиденьки - прохання Михайла

11.Твір "Три зозулі з поклоном" присвячено

А кононівським полям

Б "Цвітові яблуні"

В любові всевишній

Г В.Жуковському

12.В якому рядку всі поети-шістдесятники?

А Л. Костенко, М. Куліш, В. Стус

Б В. Стус, В. Симоненко, О. Теліга

В В. Симоненко, І. Драч, М. Семенко

Г І. Драч, В. Симоненко, Д. Павличко